

Mekteb-i Sultani

Vahdettin Engin

İstanbul, Yeditepe Yayınları, 2016, 470 Sayfa, ISBN: 978-605-5200-68-8

Ömer KARABAYIR*

Osmanlı Devleti, görkemli imparatorluk devrelerinin ardından içine düştüğü buhrandan sıyrılabilmek için türlü alanlarda yeniliklere gitmeye karar vermiştir. Bilindiği gibi eğitim konusu bunlardan biridir.

19. yy'da İmparatorluk son demlerini yaşarken Batı'ya ayak uydurma fikri canlanmış, çağı yakalamanın gereği olarak görülmüştür. Bu düşüncelerle hayata geçirilen Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi hedeflenen canlanmanın önemli adımlarındandır.

Mekteb-i Sultânî, 1868 yılında Sultan Abdülaziz tarafından kurulmuştur. Sultan'a ilham veren, Avrupa seyahatlerinde gördüğü Fransız tipi eğitimin kalitesi olmuştur. Ne de olsa devletin yükselmesinde görev alacak kadroyu yetiştirmek kaliteli eğitimden geçmektedir. Sultan'ın gördüklerini Türkiye'de hayata geçirme isteğiyle kurulan müessese, planlandığı gibi başarılı olmuş; bugün de başarılı çizgisini Galatasaray Lisesi adıyla devam ettirmektedir. Bu zâviyeden baktığımızda, Batı'ya açılan pencere unvânıyla nitelendirilen Sultânî'nin Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'si'ne değerli bir miras niteliğinde bırakıldığını söyleyebiliriz.

Sultânî, Osmanlı'nın son dönemleri ile Cumhuriyet'e tanıklık etmesi ve modern eğitimiyle değerini her zaman koruyan bir eğitim kurumu olmuştur. Savaş esnasında dahi ödeneklerin yatırılması, disiplin timsâli bu mektebe özel önem atfedildiğinin en güçlü göstergelerinden biridir. Ayrıca Osmanlılık

* Editör, yazar. omerkarabayir28@gmail.com

anlayışına paralel olarak her dinden ve muhtelif millî kimliklerden öğrencilerin kabul edilmesi, okula bir ayrıcalık katmaktadır. Müslüman ve gayrimüslim ailelerin çocuklarını kaydettirmek için birbirlerine karşı mücadele vermelerinin gerekçelerinden biri de bu özgür ortam ve ayrıcalık durumu olmalıdır. Bununla beraber Mekteb-i Sultânî'nin başarısının arkasında yatan ana sebepleri incelemek için okulun târihi hakkında fikir sahibi olmak gerekmektedir.

Konuya dâir en esaslı kaynak Prof. Dr. Vahdettin Engin'in kaleminden *Mekteb-i Sultani* adıyla *Yeditepe Yayınları* tarafından neşredilmiştir. Arşiv belgelerinden, gazete-dergi yazılarından ve anılardan yararlanılarak hazırlanan eser, Sultânî'nin 1868-1923 dönemini kapsamaktadır.¹

Osmanlı'nın son dönemine dâir mühim çalışmalara imza atan Vahdettin Engin, kuruluşunun 100. yılında Galatasaray Lisesi öğrenciliğine başlamış; bugün ise lisenin müdürlüğü görevini yürütmektedir. Engin'in camianın içinden gelmesi kaleme aldığı eseri birincil kaynak mertebesine taşımaktadır. 1907'de yaşanan talihsiz yangın hâdisesinde okulun arşiv ve kütüphanesinin yanması, Mekteb-i Sultânî'nin ilk târihçesi olarak tanımlanabilecek bu çalışmanın kıymetini bir kat daha arttırmaktadır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki eserin hitap ettiği kitle hayli geniş tutulmuş. Osmanlı'nın son dönemindeki atmosferi yansıtması bakımından târihçilerin başvurabileceği gibi, sâdece Mekteb-i Sultânî hakkında fikir edinmek isteyenler için de eşsiz bir kaynak durumundadır. Hattâ Galatasaray kulübünün kuruluşuna dâir ayrıntılı malumat edinmek için dahi yine bu eserden faydalanılabilir. Yani okuyucuya kapsamlı bir ihtiva sunulduğunu söyleyebiliriz.

Sultânî'nin kuruluşu, kuruluştaki amaç, okulun eğitim kalitesine dâir veriler ve eğitimdeki başarının altında yatan sebepler kitabın ana hatlarını oluşturuyor. Öğretmenlerin, öğrencilerin, idârî kadronun ve verilen derslerin neler olduğu gibi istatistikî veriler de mevcut. Bu bölümler her okuyucu için gerekli olmasa da târihçilerin doğrudan müracaat edebileceği noktalar olarak karşımıza çıkıyor.

Kitap, bugün Galatasaray Lisesi adıyla eğitim serüvenine devam eden kurumun üzerindeki haksız eleştirilere cevap veriyor. Okulun misyonerlik faaliyetleri yürüttüğü ve eğitim dilinin Fransızca olması nedeniyle bir Türk okulu sayılmaması, Fransızların talebiyle kurulduğu gibi mesnetsiz iddialar bugün de tüm şiddetiyle devam etmektedir. Engin, hem arşiv vesikalarına dayanarak hem de okulun yetiştirdiği bir isim olarak bu iddiaları kesinlikle reddediyor.

Târihî olayları bugüne bakarak yorumlamaya çalışmak en büyük hatalardan biridir. Bugün İngilizce dilinin hâkimiyetini kabul ederken 19. yy'da Fransızcanın hükmünü görmezden gelmemek gerekir. Diğer yandan Mekteb-i Sultânî'nin, Osmanlı'nın Fransızca eğitim veren ilk mektebi olmadığını; İstanbul'da Osmanlı'dan ziyade Fransa'nın denetiminde Fransızca eğitim veren okulların da bulunduğunu unutmamak gerekir. Sultânî'nin özelliği ise tamamen Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinde bir kurum olmasıdır.²

¹ Galatasaray Lisesi'nin 1923-1950 dönemini incelemek için Emel Engin'in *Mekteb-i Sultani'den Galatasaray Lisesi'ne* (Giza Yayınları, 2008) eserine başvurulabilir.

² <https://www.galatasaray.org/s/galatasaray-lisesi-tarihi/22>, Erişim târihi: 12.02.2021

Türklük meselesine gelince, işgâl yıllarında dahi okul müdürü Salih Arif Bey'in siyasî aklı ve çabaları sâyesinde okulda Türk bayrağının dalgalanmaya devam etmesi (s. 369), Balkan Savaşlarında bazı öğretmen ve öğrencilerin silâh altına alınması ve 1917 yılında okulun sâdece 5 mezun vermesi³ gibi hususlar konunun hassasiyeti bakımından önemlidir. Kitapta şehit Galatasaraylıların isimleri, şehit düştükleri yıl ve cephe bilgilerinin tablo hâlinde verilmesi kafa karışıklıklarının giderilmesi açısından yerinde olmuştur (s. 356-357). Ne var ki mektep nizamnâmesi (s. 14) incelendiğinde bahse konu iddiaların yersizliği meydana çıkmaktadır.

“İlklerin okulu” tabirini rahatlıkla kullanabileceğimiz Sultânî, eğitim, sanat, spor gibi alanlarda ve sosyal hayatın içinde önemli yeniliklere imza atmış; birçok alanda öncülük etmiştir. Bunların her birini yazmaya gerek duymadım, zira kitaptaki 344. dipnotta (s. 432-433) bir kısmından söz ediliyor. Yine de fikir vermesi için birkaçına değinmek istiyorum: İlk defa yabancı bir ülkeyi ziyarete giden; ilk defa jimnastik salonu, konferans ve tiyatro salonu, tenis kortu, izcilik teşkilâtı, rasathâne kurulan; ilk defa talebeleri dergi yayınlayan; Türkiye'nin ilk futbol kulübünü kuran ve daha nicesini hayata geçiren okul Mekteb-i Sultânî olmuştur. Bugün çok meşhur olan pilav günlerinin kaynağı Mekteb-i Sultânî'ye dayanmaktadır. Daha sonra Irak Cephesi'nde şehit düşecek, 1. Dünya Savaşı'na bir numaralı gönüllü yazılan genç, Sultânîlidir.

Kitap, Sultânî'de öğrenciler arasındaki dayanışma ve vatan sevgisinin varlığını göstermesi yönüyle de önemlidir. Okulun sevilen, sayılan müdürlerinden Tefvik Fikret'in istifası üzerine öğrencilerin durumu kabullenmeyişi, itirazları ve dersleri boykot etme kararları dönem itibarıyla pek karşılaşılabilecek cinsten değildir. İstanbul ve İzmir'in işgâliyle derinden etkilenen öğrencilerin Fransız işgâl kuvvetleri komutanına gönderilmek üzere bir protesto yazısı yazmaları da atlanmaması gereken bir olaydır. Birbirinden bağımsız bu misâller, bir “Galatasaray kültürü”nün varlığından söz edebilmemize olanak tanır.

Eserin son bölümünde bolca anı ve şiir yer alıyor. Sultânî târihinin ardından okunacak bu bölüm bütünleyici, pekiştirici bir işlev görmekle birlikte okuyucuya keyif veriyor. Kitabın kapak tasarımını da pek güzel bulduğumu söylemeliyim. Ön kapakta kullanılan, Arap harfleriyle tasarlanmış eski okul ve kulüp arması çok hoş bir hava katmış. Bibliyografya bölümü ise eserin titiz ve meşakkatli bir çalışmanın sonucunda ortaya çıktığını gösteriyor.

Mekteb-i Sultânî modern eğitimin simgesi hâline gelen bir kurum olarak 150 yılı aşkındır varlığını sürdürmektedir. İmparatorluk ve Cumhuriyet'e şahitlik eden okul, yakın târihimizin en önemli tanıklarındandır. Bünyesinden değerli devlet adamları, sanatçılar, sporcular, ilim insanları çıkarmış; çıkarmaya devam etmektedir. Abdurrahman Şeref Bey ve Tefvik Fikret gibi iz bırakan isimlerin müdürlük yaptığı bu güzide kurumda, okulun târihçesini kaleme alma gayret ve azmini gösteren mevcut okul müdürü Vahdettin Engin döneminin de önemli gelişmelere sahne olacağından şüphemiz yoktur.